

VEGA

vadovas

Vaikai oro uostuose

**KELIAUJANTIEMS VAIKAMS KYLANTI RIZIKA
SIENOS APSAUGOS PAREIGŪNAMS SKIRTOS GAIRĖS**

VEGA

vadovas

Vaikai oro uostuose

**KELIAUJANTIEMS VAIKAMS KYLANTI RIZIKA
SIENOS APSAUGOS PAREIGŪNAMS SKIRTOS GAIRĖS**

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland

Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

© Frontex, 2015
Varšuva, 2017 m. birželis

Print:
TT-02-17-558-LT-C
ISBN 978-92-95213-27-2
doi:10.2819/571650

PDF:
TT-02-17-558-LT-N
ISBN 978-92-95213-25-8
doi:10.2819/435253

Turinys

Kaip naudotis šiuo vadovu #5

Pratarmė #7

1. Apibrėžtys #11

- 1.1. Vaikas #13
- 1.2. Keliaujantys vaikai, kuriems kyla rizika #13
- 1.3. Lydimi vaikai #15
- 1.4. Nelydimi vaikai #15
- 1.5. Atskirti vaikai #16
- 1.6. Prekyba vaikais #17
- 1.7. Neteisėtas vaikų gabenimas #18
- 1.8. Vaiko interesai #20
- 1.9. Apsauga ir nacionaliniai nukreipimo mechanizmai #21

2. Veiklos gairės #23

- 2.1. Įžanga #25
- 2.2. Bendravimas su vaikais #26
- 2.3. Buvimas su vaiku pasienio kontrolės punkto patalpose #29

3. Lydimi ir atskirti vaikai #31

- 3.1. Artėjant prie sienos patikrinimo punktų ir pirmojo lygmens kontrolės metu #33
- 3.2. Antrojo lygmens kontrolė #38
- 3.3. Tranzito zonos ir patikrinimai pereinant pro vartus #43
- 3.4. Galutiniai sprendimai ir nukreipimas #43

4. Nelydimi vaikai #47

- 4.1. Artėjant prie sienos patikrinimo punktų ir pirmojo lygmens kontrolės metu #49
- 4.2. Antrojo lygmens kontrolė #51
- 4.3. Galutiniai sprendimai ir nukreipimas #53

5. Papildoma informacija #55

- 5.1. Duomenų rinkimas #57
- 5.2. Duomenų apsauga #57
- 5.3. Trečiųjų šalių konsuliniai atstovai #58
- 5.4. Oro vežėjo nelydimiems vaikams taikomos procedūros #58

6. Apsauga ir nacionaliniai nukreipimo mechanizmai #61

7. Žodynėlis #67

Kaip naudotis šiuo vadovu?

Šiame vadove pateiktų rekomendacijų tikslas – gerinti sienos apsaugos pareigūnų žinias apie vaikus (nepilnamečius), kertančius Europos Sąjungos išorės oro sienas, nepaisant to, ar jie yra lydimi, ar ne. Šios rekomendacijos gali padėti geriau nustatyti keliaujančių vaikų, kuriems oro uostuose kyla rizika, tapatybę kartu užtikrinant pagarbą jų teisėms ir operatyvesnę reagavimą į jų gerovei pavojų keliančias nusikalstamumo grėsmes.

Vadove aprašomi tinkami operatyviniai veiksmai, susiję su atvykimo, tranzito ir išvykimo kontrolės priemonėmis, kurios sukurta neatsižvelgiant į galimą, tačiau retą vaiko teises ar vaiko apsaugą išmanančių pareigūnų dalyvavimą vykdant kontrolę. Gairėse taip pat stengiamasi apibūdinti vaiko teisėmis pagrįstą požiūrį ir užtikrinti, kad jo visada būtų laikomasi, be kita ko, atsižvelgiant į konkrečius sienos apsaugos pareigūnų veiklos poreikius ir pareigas.

Šis vadovas skirtas patyrusiems sienos apsaugos pareigūnams ir yra pagrįstas vaiko interesų ir vaiko apsaugos pasienyje principais.

Gairės turėtų būti įgyvendinamos:

- vadovaujantis priimančiųjų sienos apsaugos institucijų nacionalinėmis taisyklėmis ir kompetencija;
- atsižvelgiant į tai, kad FRONTEX siūlomi veiksmai apima visą sienos kontrolės veiklą iki to momento, kai, kaip matyti iš aplinkybių, kyla pagrįstas įtarimas, kad vaikui gali grėsti pavojus. Paaiškėjus tokioms aplinkybėms, nukreipimo mechanizmas bus taikomas ir pradinis tyrimas atliekamas pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus, kuriais reglamentuojama kova su prekyba žmonėmis ir pažeidžiamų asmenų apsauga, ypač

vaiko interesai, kuriems, kaip ir negrąžinimo principui¹, turi būti skiriama daugiausia dėmesio.

Visi suinteresuotieji sienos apsaugos pareigūnai raginami susipažinti su šiose gairėse aptartais klausimais ir atsiųsti savo rekomendacijas arba pastabas šiuo FRONTEX e. pašto adresu:

VEGA.Children@frontex.europa.eu

Laišką pavadinkite taip: „VEGA Children Handbook, comments“ (liet. Pastabos dėl VEGA vaikų vadovo).

1 Užsieniečio grąžinimas reiškia asmenų, kurie turi teisę į pabėgėlio statusą, išsiuntimą. Negrąžinimo principas pirmą kartą išdėstytas 1951 m. Jungtinių Tautų konvencijos dėl pabėgėlių statuso 33 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad „nė viena Susitariančioji valstybė jokia būdu neišsiunčia ir negrąžina pabėgėlio į šalį, kur jo gyvybei ar laisvei grėstų pavojus dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių pažiūrų“.

Pratarmė

Kitaip nei suaugusiesiems, vaikams dėl jų amžiaus ir brandos lygio kyla didesnė netinkamo elgesio rizika. Tarptautiniai nusikaltėlių tinklai, susiję su neteisėta migracija, per pastaruosius 20 metų tapo sunkiau aptinkami. Dėl neteisėto vaikų gabenimo ir prekybos vaikais pobūdžio sudėtinga nustatyti tikslus statistinius duomenis, tačiau dauguma analitikų sutaria, kad šios kategorijos tarpvalstybinių nusikaltimų skaičius didėja (iš Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (angl. UNODC) pasaulinės ataskaitos matyti, kad apytiksliai 27 proc. išaiškintų 2007–2010 m. vykdytos prekybos žmonėmis aukų buvo vaikai; 2003–2006 m. šis rodiklis buvo 20 proc.). Iš 2014 m. spalio mėn. Eurostato paskelbto naujausio statistinių duomenų rinkinio matyti, kad 17 proc. visų Europos Sąjungoje įregistruotų prekybos žmonėmis aukų amžius buvo 12–17 metų.

Be to, kiekviena šalis savaip aiškina ir klasifikuoja nuo tarpvalstybinio nusikalstamumo nukentėjusių vaikų reiškinį.

Šiomis aplinkybėmis pagrindinė sienos apsaugos pareigūnų užduotis – nustatyti vaikus, kuriems kyla konkreti rizika; sienos apsaugos pareigūnai taip pat atlieka esminį vaidmenį užtikrindami, kad tie vaikai, nepaisant jų amžiaus, būtų nukreipti į atitinkamas atsakingas institucijas ir tarnybas, kad šios vėliau pasirūpintų jų apsauga, ir kartu nustatydami nusikaltimo bendrininkus, neteisėto žmonių gabenimo tarpininkus ir (arba) prekiautojus bei nutraukdami jų veiklą. Šio proceso metu surinkti žvalgybos duomenys dažnai yra labai svarbūs policijai stengiantis išardyti tarptautinius nusikaltėlių tinklus.

Norint nepamesti nusikaltėlių iš akiračio ir prisitaikyti prie jų nuolat keičiamų veiklos būdų, reikia daug pastangų; kad būtų žinoma, kaip atpažinti vaiką, kuriam kyla konkreti rizika, reikia specialių įgūdžių, kurių daugumoje sienos perėjimo punktu, per kuriuos atvykstama į Europos Sąjungą, dažnai trūksta. Be to, bendravimas su pažeidžiamais vaikais, – įskaitant žinias, kaip su jais kalbėti ir užmegzti pokalbį ir kaip su jais elgtis nepažeidžiant jų neliečiamybės, teisių arba interesų, – yra sudėtingas daugumai pasaulio šalių rūpimas klausimas, dėl kurio kiekvienai sienos apsaugos tarnybai kyla papildomų sunkumų.

Šio FRONTEX vadovo tikslas – pašalinti šiuos trūkumus ir padėti tobulinti pagrindines procedūras, susijusias su keliaujančių vaikų, kuriems kyla rizika, tapatybės nustatymu ir nukreipimo į atitinkamas institucijas mechanizmų aktyvavimu. Iki šiol atlikta nemažai vaikų, kuriems gali kilti rizika, gerovės, apsaugos ir nukreipimo tyrimų, tačiau nė viename tokia tyrime neaprašyti konkretūs su teisėsauga susijusių praktinių gairių aspektai. Be to, nė viename tyrime nepateikta su sienos apsaugos veikla susijusių įžvalgų, skirtų sienos apsaugos pareigūnams, kurie dažnai atlieka pagrindinį vaidmenį inicijuojant šias procedūras ir išardant susijusias nusikalstamas organizacijas.

Pagrindinis šio vadovo tikslas – visapusiškai ir operatyviai didinti veiksmingą keliaujančių vaikų apsaugą.

Šiame vadove, remiantis geriausių Europos ekspertų žiniomis, taip pat apibendrinta daugybės sienos apsaugos pareigūnų patirtimi, aptariamas kiekvienas atvykimo, tranzito ir išvykimo kontrolės priemonių, taikomų oro uostuose dėl neteisėtos migracijos ir tarpvalstybinio nusikalstamumo dalyvaujant vaikams, aspektas.

Turinys yra pritaikytas būtent sienos apsaugos pareigūnams, kad jie galėtų jį lengvai taikyti, ir iš esmės orientuotas į teisėsaugos

institucijas; kartu vadove aptariami svarbūs vaikų neliečiamybės aspektai ir apsaugos poreikiai.

Vadovas iš esmės skirtas sienos apsaugos tarnyboms, tačiau jis turėtų būti naudingas ir kitiems žmonėms: nuo oro uosto ir oro vežėjų personalo, atsakingo už nelydimus vaikus skrydžio metu, iki priėmimo centrų, kitų valstybinių ir privačių tarnybų ir agentūrų personalo, kuris gali pateikti tam tikrų patarimų, kaip spręsti sudėtingą vaikų, kuriems kyla rizika, klausimą.

1. Apibrėžtys

Šiame vadove vartojamos toliau nurodytos apibrėžtys.

1.1. Vaikas

Pagal atitinkamus tarptautinius ir Europos teisinius standartus ir teisės aktus vaikas yra bet kuris jaunesnis nei 18 metų asmuo, nebent pagal vaikui taikomus įstatymus pilnametystę jis pasiekia anksčiau.

Paprastai sąvokos „pilnametystės nesulaukęs asmuo“ arba „nepilnametis“ taip pat gali būti vartojamos apibūdinant bet kurį 18 metų nesulaukusį asmenį. Dauguma oro vežėjų trejų metų nesulaukusį vaiką priskiria kūdikio kategorijai. Tiesą sakant, svarbiausia yra suprasti, kam taikomas šis vadovas, o ne tai, kaip yra vadinamas nepilnametis.

Tais atvejais, kai asmens amžius nėra aiškus ir yra priešasčių manyti, kad jis galėtų būti vaikas, su juo reikėtų elgtis kaip su vaiku ir prireikus suteikti jam skubią pagalbą, paramą ir apsaugą tol, kol bus galima tinkamai nustatyti jo amžių (t. y. nepilnametystės prezumpcija). Todėl kilus net ir menkai abejonei visada turėtų būti taikoma nepilnametystės prezumpcija ir užtikrinamas vaikui palankus elgesys.

1.2. Keliaujantys vaikai, kuriems kyla rizika

Vaikai iš esmės yra labiau pažeidžiami nei suaugusieji. Vaikai, atsižvelgiant į jų amžių ir brandos lygį, įvairiais požiūriais yra priklausomi nuo suaugusiųjų, kurie patenkina pagrindinius jų poreikius. Kai kurie Europos Sąjungos išorės sienas kertantys vaikai, palyginti su kitais vaikais, yra labiau pažeidžiami. Tais atvejais, kai jiems nesuteikiama tinkama globa ir apsauga arba kai jų teisėms kyla pavojus, jie vadinami vaikais, kuriems kyla rizika. Šiems vai-

kams sienos apsaugos pareigūnai teikia pirmenybę, tačiau tokiu atveju net ir labiausiai patyrusiems pareigūnams niekada nebūna lengva priimti sprendimą.

Tarparentūrinė darbo grupė keliaujančių vaikų klausimais² sutarė dėl sąvokos „keliaujantis vaikas“ apibrėžties. Darbo grupė suformulavo plačią sąvokos apibrėžtį, į kurios taikymo sritį patenka įvairių šeimų ir įvairių patirtį turintys vaikai. Pagal šią apibrėžtį „*dėl įvairių priežasčių savanoriškai arba priverstinai šalyje arba iš vienos šalies į kitą kartu su tėvais ar kitais pagrindiniais globėjais arba be jų keliaujantys vaikai, kuriems keliaujant gali ne tik atsiverti galimybės, bet ir kilti ekonominio arba seksualinio išnaudojimo, netinkamo elgesio, apleidimo ir smurto rizika (arba padidėjusi rizika). Vaikams konkreči rizika kyla dėl migracijos.*“

Vaikai, kuriems kyla rizika, paprastai apibūdinami kaip vaikai, kuriems trūksta apsaugos ir priežiūros ir kurių pagrindiniai poreikiai ir gerovė (maistas, vanduo, drabužiai, pastogė, gydymas ir pan.) nėra užtikrinami. Gali būti, kad dėl šios priežasties visam laikui sutriks jų visapusiškas fizinis, socialinis, emocinis arba psichinis vystymasis. Tokiose situacijose jie yra ypač pažeidžiami ir kyla didelė rizika, kad jie bus išnaudojami nusikalstamo neteisėto žmonių gabenimo ar prekybos žmonėmis tinkluose arba tai padarys jų pačių tėvai ar šeimos nariai.

Vaikams, kuriems kyla rizika, priskiriami skurde gyvenantys vaikai, našlaičiai, gatvės vaikai, juodadarbiai vaikai, nuo ginkluoto

² Tarparentūrinė darbo grupė keliaujančių vaikų klausimais buvo sudaryta 2011 m.; jai priklauso šios organizacijos: Tarptautinė darbo organizacija (TDO), Tarptautinė migracijos organizacija (TMO), „Plan International“, tarptautinis aljansas „Gelbėkit vaikus“, „Terre des Hommes International Federation“, Afrikos dirbančių vaikų ir jaunimo judėjimas (AMWCY/MAEJT), „Environmental Development Action in the Third World“ (ENDA), Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras (UNHCR), Jungtinių Tautų vaikų fondas (UNICEF) ir „World Vision International“.

konflikto nukentėję vaikai ir vaikai kariai, ŽIV / AIDS sergantys vaikai, seksualiai arba kitaip išnaudojami vaikai ir neįgalūs vaikai. Vaikai nuo visuomenės gali būti atskiriami, stigmatizuojami arba diskriminuojami pačiais įvairiausiais būdais, kurie kiekvienoje visuomenėje taip pat gali būti skirtingi.

Vaikams kylančio pavojaus rūšys yra labai įvairios (neteisėtas žmonių gabenimas; prekyba žmonėmis priverstinio darbo, priverstinio elgetavimo arba kitų nusikalstamų veikų darymo tikslais ir pan.) ir juos sunku suskirstyti į kategorijas.

Dauguma vaikų patenka daugiau nei į vieną pažeidžiamą situaciją arba jiems kyla įvairūs pavojai, todėl padidėja jų pažeidžiamumo laipsnis, o jiems kylančios rizikos (susijusios su pažeidžiamumu ir grėsme) lygį nustatyti yra sudėtinga. Pavyzdžiui, nelydimi ir atskirti vaikai (žr. 1.4 ir 1.5 skirsnius) priskiriami prie vaikų, kuriems kyla ypač didelė rizika tapti prekybos žmonėmis, piktnaudžiavimo, netinkamo elgesio arba smurto ir (arba) išnaudojimo aukomis.

Paprastai vaikai negali aiškiai reikšti minčių arba paaiškinti savo nuomonės (kaip pabrėžė UNHCR).

1.3. Lydimi vaikai

Tai yra 18 metų nesulaukę asmenys, kuriuos lydi bent vienas iš tėvų arba jų teisinis (įprastinis) pagrindinis globėjas.

1.4. Nelydimi vaikai

Nelydimi vaikai, kurie taip pat vadinami nelydimais nepilnamečiais (angl. *unaccompanied minors*, UAM), yra nuo abiejų tėvų ir kitų giminaičių arba atsakingų suaugusiųjų atskirti asmenys, kuriais pagal teisę arba papročius nesirūpina suaugęs asmuo.

Vaikai, kurie paliekami, kai atvyksta į šalies teritoriją, – taip, pvz., gali atsitikti per trumpą laiką nuo lėktuvo nusileidimo iki atvykimo iki oro uosto migracijos tarnybos punkto, – taip pat vadinami nelydimais vaikais.

Šiems vaikams turėtų būti suteikiama visapusiška apsauga iki jais pagal įstatymą arba papročius pasirūpina suaugęs asmuo.

1.5. Atskirti vaikai

Atskirti vaikai – tai nuo vieno iš tėvų arba abiejų tėvų, arba ankstesnio teisinio arba pagrindinio įprastinio globėjo, tačiau nebūtinai nuo giminaičių atskirti vaikai. Todėl tai gali būti kitų suaugusių šeimos narių (pvz., dėdės arba senelio) lydimi vaikai.

Visi, ypač labiausiai pažeidžiami vaikai, pvz., nelydimi arba atskirti vaikai, turi teisę į garantuotą savo apsaugą. Reagavimo priemonės apima: tinkamą tapatybės nustatymą atvykus į oro uostus arba iš karto, kai institucijos sužino apie vaikų buvimą šalyje; skubią registraciją ir tikėtino poreikio suteikti tarptautinę apsaugą nustatymą (įskaitant negražinimą) ir prireikus – šeimos narių suradimą, jeigu tai įmanoma, arba globėjo ar teisinio atstovo paskyrimą; globą ir apgyvendinimą; visapusišką galimybę mokytis, gauti sveikatos priežiūros paslaugas ir tinkamų gyvenimo sąlygų užtikrinimą; galimybę pasinaudoti supaprastintomis prieglobsčio procedūromis, kai taikytina, ir garantuojamas papildomas apsaugos formas³.

Priimant bet kokį su šiais pažeidžiamais vaikais susijusį sprendimą, reikėtų atsižvelgti į ypatingą jų padėtį, taip pat į nacionalines ir regionines teisines sistemas, pabėgėlių teisę ir tarptautinę

³ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendroji pastaba Nr. 6 (2005 m.) dėl elgesio su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų.

humanitarinę ir žmogaus teisių teisę. Kalbant apie su vaikais bendraujančių imigracijos pareigūnų, policijos ir bet kurių kitų susijusių specialistų elgesį, pažymėtina, kad ypač daug dėmesio taip pat reikėtų skirti vaiko apsaugos ir gerovės principams.

Nepaisant toliau išvardytų kategorijų, visi vaikai turi teisę pateikti prašymą suteikti prieglobstį ir teisę, kad būtų nustatyti, įvertinti ir garantuoti jų interesai. Kilus kokioms nors abejonėms dėl atitinkamo vaiko faktinio amžiaus, **būtina pasinaudoti akredituotu amžiaus nustatymo mechanizmu.**

Pagal Europos Sąjungos teisę su migracija susijusios priežastys ir statusas negali būti pagrindas atsisakyti taikyti apsaugos priemonės, įskaitant leidimą atvykti į Europos Sąjungos valstybę narę arba joje pasilikti.

1.6. Prekyba vaikais

Prekyba žmonėmis ES direktyvoje dėl prekybos žmonėmis apibrėžiama kaip asmenų, šiuo atveju – vaikų, verbavimas, vežimas, perdavimas, laikymas ar priėmimas, įskaitant tų vaikų kontrolės perėmimą ar perdavimą siekiant juos išnaudoti⁴.

Tai gali būti daroma grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant

4 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. 2 straipsnio 3 dalyje apibrėžiami išnaudojimo tikslai, kurie apima „bent jau kitų asmenų prostitucijos išnaudojimą ar kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą, vergiją ar į vergiją panašią praktiką, priverstinę tarnystę, išnaudojimą įtraukiant į nusikalstamą veiką, arba organų išėmimą“.

arba gaunant pinigų ar naudos, siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo.

Tačiau Direktyvos dėl prekybos žmonėmis 2 straipsnio 5 dalis yra labai aiški: jeigu pagrindinis tikslas yra vaiko išnaudojimas, prekyba žmonėmis yra baudžiamas nusikaltimas net ir tais atvejais, kai nebuvo panaudota nė viena iš pirmiau išvardytų priemonių.

Prekyba vaikais nėra vien tarpvalstybinis nusikaltimas: kadangi nusikalstamos veiklos tikslas yra vaikų išnaudojimas, vaikais gali būti prekiaujama ir šalyje.

Be to, kai kuriems vaikams, kuriais prekiaujama, taip pat gali būti reikalinga kitų rūšių tarptautinė apsauga, pvz., prieglobstis. Kaip ir suaugusieji, vaikai turi tokią pat teisę, kad jiems būtų taikomas negrąžinimo principas. Šios teisės yra įtvirtintos uropos Sąjungos prieglobsčio *acquis*⁵.

1.7. Neteisėtas vaikų gabenimas

Neteisėtas vaikų gabenimas – tai vaiko neteisėto atvykimo į susitariančiąją šalį, kurios pilietybės jis neturi arba neturi joje nuolatinės gyvenamosios vietos, pirkimas siekiant tiesiogiai ar netiesiogiai gauti finansinę ar kitą materialinę naudą⁶.

5 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija).

6 Pagal Protokolą dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, kuriuo papildoma Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (2000 m. Palermo protokolai).

Nors šios rūšies nusikaltimas yra panašus į prekybą vaikais, jų nederėtų painioti.

- ♦ Prekybos žmonėmis tikslas – išnaudoti žmogų ir tai yra nusikaltimas asmeniui. Neteisėto žmonių gabenimo tikslas – neteisėtai pervesti asmenį per sieną ir tai yra nusikaltimas valstybės suverenitetui.
- ♦ Prekyba žmonėmis yra susijusi su ketinimu išnaudoti asmenis jiems atvykus į valstybę, o neteisėto žmonių gabenimo tarpininkas paprastai nustoja veikti iš karto, kai klientas pasiekia savo paskirties šalį.
- ♦ Prekyba žmonėmis gali būti vykdoma šalyje ir už jos sienų, o neteisėtas žmonių gabenimas visada yra susijęs su tarpvalstybiniu judėjimu.
- ♦ Vaikas prekybos žmonėmis atveju į valstybę gali atvykti teisėtai arba neteisėtai, o neteisėtas žmonių gabenimas paprastai yra apibūdinamas kaip neteisėtas atvykimas.
- ♦ Jeigu prekiaujama suaugusiais, paprastai prieš juos naudojama prievarta ir (arba) apgaulė. Neteisėto žmonių gabenimo atveju viskas vyksta priešingai: neteisėtai gabenami asmenys beveik visada būna susitarę su neteisėto žmonių gabenimo tarpininkais. Tačiau vaikų padėtis yra daug sudėtingesnė; Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (UNCRC) pripažįsta tam tikrą vaiko laisvę veikti savarankiškai, tačiau taip pat paaiškina, kad tai priklauso nuo vaiko amžiaus ir brandos lygio. Be to, teisiniu požiūriu tėvų sutikimas taip pat yra reikalingas, kad vaikai galėtų atlikti tam tikrus veiksmus. Įvairiems klausimams, pvz., susijusiems su vaiko brandos lygiu ir pagrįstu savo padėties vertinimu, turi būti skiriamas papildomas dėmesys, jeigu atvejis yra susijęs su vaikais. Interpolas atkreipė dėmesį į tai, kad prekyautojų žmonėmis ir neteisėto žmonių gabenimo tarpininkų veiklos metodai yra panašūs daugeliu aspektų, dėl kurių teisėsaugos pareigūnams labai sudėtinga šias dvi nusikaltimų rūšis atskirti vieną nuo kitos. Dažnai prekybą žmonėmis ir neteisėtą žmonių gabenimą gali būti sudė-

tinga atskirti, kol nepasibaigia vežimo etapas ir neprasideda išnaudojimo etapas⁷.

Neteisėtai gabenamiems vaikams, kurie gali turėti su tarptautine apsauga susijusių poreikių, taip pat suteikiama teisė į prieglobstį ir taikomas negražinimo principas.

1.8. Vaiko interesai

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje nustatyta, kad „*imantis bet kokių vaikų liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai*“. Veikimas atsižvelgiant į vaiko interesus turėtų būti pagrindinis kiekvieno sienos apsaugos pareigūno orientacinis principas. Būtinybė daugiausia dėmesio skirti vaiko interesams sprendžiant visus su juo susijusius klausimus taip pat aptariama Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnyje.

JT Vaiko teisių komitetas⁸ neseniai pažymėjo, kad „*vaiko teisių sąvoka yra sudėtinga, o jos turinys turi būti nustatomas kiekvienu konkrečiu atveju*“. Vaiko interesus turi nustatyti šalies kompetentingos vaiko apsaugos institucijos, kad būtų galima pasinaudoti būtinais nustatytais procedūromis, kurios taikomos siekiant greitai išspręsti praktinius klausimus. Sienos apsaugos pareigūnai atlieka pagrindinį vaidmenį ir turėtų perduoti visas bylas, kuriose yra požymių, kad vaikui kyla rizika, kaip aprašyta šiame vadove.

Šiuo atveju sienos apsaugos pareigūnui reikalingi gebėjimai, kurių jis paprastai neturi, ypač tuomet, kai kalbama apie būtinybę

⁷ 2012 m. gegužės mėn. paskelbta 2010–2011 m. Prekybos žmonėmis ir neteisėto žmonių gabenimo veiklos ataskaita.

⁸ UNCRC bendroji pastaba Nr. 14 (2013 m.).

išorės sienos perėjimo punktuose per kelias akimirkas nustatyti, kad vaikui kyla rizika; todėl užduotis, su kuria susiduria sienos apsaugos pareigūnai, tampa dar sudėtingesnė.

Labai svarbu, kad, sprenddami su vaikais susijusius klausimus, sienos apsaugos pareigūnai laikytųsi ypač lankstaus požiūrio. Ypač pažeidžiamoje padėtyje esančio vaiko interesai ne visada ginami taip pat gerai kaip ir kito panašioje padėtyje esančio vaiko. Patyręs sienos apsaugos pareigūnas žino, kad niekada nebūna dviejų vienodų atvejų, ir, bendraudamas su vaikais, veikia ypač atsargiai ir atidžiai. Prieš priimant bet kokius sprendimus būtina kuo greičiau surinkti kuo daugiau informacijos apie konkretaus vaiko padėtį.

1.9. Apsauga ir nacionaliniai nukreipimo mechanizmai

Nacionalinis nukreipimo mechanizmas (NNM) yra sistema ir mechanizmas, kuris leidžia šaliai įvykdyti savo įsipareigojimą veikiant koordinuotai, dažnai pasinaudojant specialia pilietinės visuomenės institucijų, tarptautinių organizacijų ir nevyriausybinų organizacijų (NVO) pagalba, saugoti ir ginti prekybos žmonėmis aukų ir kitų pažeidžiamų asmenų žmogaus teises. Europos Sąjungos valstybėse narėse NNM procedūros yra skirtingos, tačiau visų šių procedūrų tikslas yra bendras – veiksmingas pažeidžiamų asmenų nukreipimas į geriausią ir tinkamiausią prieinamą tarnybą. NNM, svarbus ne tik su prekybos žmonėmis rizika susiduriantiems vaikams, bet ir visiems vaikams, kuriems kyla rizika, išsamiau aptariamas 6 skyriuje.

2. Veiklos gairės

2.1. Įžanga

Patikrinimai kertant sieną yra esminė galimybė, kuria pasinaudodami sienos apsaugos pareigūnai gali užkirsti kelią tarpvalstybiniam nusikaltimui: aukoms išvykus iš oro uostų, galimybių sulaukyti nusikaltėlius ir užkirsti kelią jų veiksams iš esmės sumažėja, taip pat sumažėja galimybių nustatyti aukas ir pradėti taikyti vaiko apsaugos priemones. Kiek dar vaikų turės nukentėti, jeigu šie nusikaltėlių tinklai nebus išardyti?

Europolo duomenimis, oro uostuose bene dažniausiai nustatomi vaikai, kuriais prekiaujama arba kurie neteisėtai gabenami į Europos Sąjungą. Neteisėto žmonių gabenimo tarpininkai ir prekyautojai žmonėmis pirmenybę teikia oro uostams, o jų veikimo būdas dažniausiai yra grindžiamas suklastotais, padirbtais arba per apgaulę gautais dokumentais, kurie padeda apeiti veikiančias sistemas.

Visuotinai pripažįstama, kad pasienyje daromus nusikaltimus, kuriuose dalyvauja vaikai, sudėtinga atskleisti. Pavyzdžiui, vaikai, kuriais prekiaujama, paprastai keliauja kartu su svetimais suaugusiais, kurie naudojami nesuklastotais pasais. Net jeigu pase yra vaiko nuotrauka, jo tapatybę gali būti sudėtinga nustatyti dėl to, kad nesuaugusio žmogaus veido atvaizdai paprastai yra panašūs vienas į kitą ir kad vaikų veidai, plaukai ir net akių spalva jiems suaugus dažnai iš esmės pasikeičia. Todėl sienos apsaugos pareigūnas gali nepastebėti, kad vaikas ir suaugęs paso savininkas iš tikrųjų nėra susiję giminystės ryšiais.

Neteisėto žmonių gabenimo tarpininkai ir prekyautojai žmonėmis paprastai stengiasi atvykti piko metu, kai prie pasų patikrinimo punktų nusidriekia didelės eilės: sienos apsaugos pareigūnai turėtų žinoti apie šį veikimo būdą – tai padės jiems geriau apsaugoti vaikus.

Per daugybę metų FRONTEX įgyta patirtis rodo, kad neteisėtas atvykimas galėtų būti susijęs su neteisėtu žmonių gabenimu arba prekyba žmonėmis. Tai reiškia, kad bet koks prie išorės sienos atskleistas prekybos žmonėmis atvejis yra aktyvesnių patikrinimų rezultatas; tą patį galima pasakyti ir apie su vaikais susijusius atvejus.

Siekiant didinti žinomumą apie keliaujančius vaikus, kuriems kyla rizika, labai svarbu užmegzti ir palaikyti gerus santykius su kitais oro uosto teisėsaugos pareigūnais, taip pat neteisėsaugos pareigūnais, pvz., oro vežėjų personalu, vaiko apsaugos tarnybų darbuotojais, su kitomis pažeidžiamomis grupėmis dirbančiais asmenimis⁹ ir kitomis institucijomis. Šį tikslą galima pasiekti rengiant reguliarius koordinavimo susitikimus, bendrus mokymo kursus, sudarant bendras specialias grupes ir pan.

2.2. Bendravimas su vaikais

Labai svarbu suprasti, kad vaikų psichologija skiriasi nuo suaugusiųjų psichologijos, todėl bendraujant su vaikais reikia vadovautis į vaikus orientuotu požiūriu. Panašiai vaikas gali nenorėti atvirai kalbėti su nepažįstamuoju, todėl su vaiku bendraujantis pareigūnas (pageidautina, kad jis vilkėtų civiliais drabužiais) turėtų dėti visas pastangas, kad įgytų vaiko pasitikėjimą.

Bendraujant su vaikais reikėtų atsižvelgti į toliau nurodytą gerąją patirtį:

- sukurti draugišką aplinką (tai gali būti tinkamai įrengta vaikui jauki patalpa¹⁰, jei tai įmanoma), nedemonstruoti statuso

⁹ Įskaitant akredituotas tarptautines organizacijas ir NVO.

¹⁰ Atsižvelkite į tai, kad tinkamoje patalpoje gali būti užtikrinamas privatumas, tačiau, kita vertus, į tokią patalpą patekusį vaiką gali apimti baimė. Todėl tinkama patalpa yra tik tokiems atvejams pritaikyta patalpa.

skirtumų (vengti formalumų, atsargiai naudoti kūno kalbą, pasirinkti kalbėjimo toną, atidžiai vartoti sąvokas ir pan.) ir leisti vaikui prisitaikyti prie aplinkos;

- ♦ paaiškinti su vaiku bendraujančio (-ių) suaugusiojo (-ių) pareigas ir darbą;
- ♦ visada sakyti tiesą;
- ♦ išklaudyti vaiką;
- ♦ kalbėti aiškiai ir vengti techninių terminų (atsižvelgti į kalbos barjerą);
- ♦ kalbėti ir elgtis su vaiko amžiumi ir branda suderinamu būdu;
- ♦ pasistengti leisti vaikui jaustis patogiai;
- ♦ pritaikyti elgesio modelius (pvz., palaikyti akių kontaktą, būti vienodoje padėtyje).

Pagrindinė informacija apie bendravimą su vaikais pateikiama Praktiniame sienos apsaugos pareigūnų vadove¹¹, kuriame nurodoma:

„Sienos apsaugos pareigūnai ypatingą dėmesį kreipia į nepilnamečius, kurie keliauja lydimi ar nelydimi suaugusiųjų.

Jei nepilnamečius lydi suaugusieji, sienos apsaugos pareigūnas tikrina, ar nepilnamečius lydintys asmenys turi tėvų globos teisę juos globoti, ypač tais atvejais, kai nepilnamečius lydi tik vienas suaugęs asmuo ir yra rimtų priežasčių įtarti, kad jie galėjo būti neteisėtai atskirti nuo smens (-ų), kuris (-ie) turi teisėtą tėvų globos teises juos globoti. Pastaruoju atveju sienos apsaugos pareigūnas atlieka tolesnį tyrimą, kad būtų užkirstas kelias pagrobimui arba bet kuriuo atveju neteisėtam nepilnamečio išvežimui iš šalies.

¹¹ 2006 m. lapkričio 6 d. Briuselyje priimta Komisijos rekomendacija, nustatanti bendrą „Praktinį sienos apsaugos pareigūnų vadovą“ valstybių narių kompetentingoms institucijoms naudoti vykdant asmenų kontrolę prie sienų. C(2006) 5186 galutinis.

Nepilnamečiams keliaujant nelydimiems, nuodugniai patikrinami jų kelionės ir patvirtinantieji dokumentai, siekiant užtikrinti, kad jie neišvyktų iš teritorijos prieš asmens (-ų), turinčio (-ių) tėvų globos teises juos globoti, norą.“

Tais atvejais, kai kyla abejonių dėl kurių nors pirmiau išdėstyty Praktiniame sienos apsaugos pareigūnų vadove aprašytų aplinkybių, sienos apsaugos pareigūnai privalo pasinaudoti nacionalinių kontaktinių centrų sąrašu, kad pasikonsultuotų su jais nepilnamečių klausimais.

Nors Praktiniame sienos apsaugos pareigūnų vadove aiškiai nurodyta, kad tėvų globa yra lydimų ir nelydimų vaikų atskyrimo kriterijus, tačiau sienos apsaugos pareigūnai turėtų ypatingą dėmesį skirti visiems keliaujantiems vaikams, nepaisant to, ar jie lydimi, ar nelydimi, ar yra atskirti.

Be Praktiniame sienos apsaugos pareigūnų vadove ir Šengeno sienų kodekse pateiktos informacijos, kituose šio vadovo skyriuose sienos apsaugos pareigūnai supažindinami su išsamiais ir konkrečiomis procedūromis, kuriomis reikia vadovautis bendraujant su vaikais ir nustatant neteisėto vaikų gabenimo ir prekybos vaikais aukų tapatybę.

Rekomendacijos gali skirtis priklausomai nuo atitinkamų nacionalinės teisės aktų, tačiau kiekvienam vaikui turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys, o sienos apsaugos pareigūnai turi žinoti apie toliau nurodytus su vaikais, kuriems kyla rizika, susijusius požymius.

Tačiau šios rekomendacijos nėra išsamios: sienos apsaugos pareigūnai taip pat turėtų būti susipažinę su įvairiais veikimo būdais, žinoti, kad veikimo būdai yra keičiami atsižvelgiant į teisėsaušagos institucijų veiksmus ir, svarbiausia, kad vaikas gali būti pa-

mokytas, kaip elgtis, tačiau stresinėje situacijoje jam bus labai sunku paslėpti kūno kalbą.

2.3. Buvimas su vaiku pasienio kontrolės punkto patalpose

Sienos apsaugos pareigūnai yra atsakingi už kiekvieną vaiką, kol šis yra pasienio kontrolės punkto patalpose. Šiuo atveju svarbiausia, kad sienos apsaugos pareigūnai turi pasirūpinti vaiku, kuriam kyla rizika, kol atvyks ir sienos apsaugos pareigūną pakeis apmokytas asmuo, vaiko apsaugos tarnybų arba bet kurios kitos už vaiko apsaugą atsakingos institucijos darbuotojas.

Bendrosios rekomendacijos (kurios turi būti pritaikytos prie vaiko amžiaus ir brandos), tinkamos naudoti atliekant pirmojo ir antrojo lygmens kontrolę.

- ♦ Prisiųskite prie situacijos ir vaiko – naudokite popierių ir pieštukus, kad vaikas pieštų piešinius, sėdėkite ant grindų kartu su vaiku ir taip sukurkite draugišką atmosferą.
- ♦ Pabandykite bendrauti užduodami atvirus klausimus (vaikas turėtų atsakyti neverčiamas, reiktų vengti klausimų, į kuriuos atsakoma „taip“ arba „ne“), stenkitės vengti menamų klausimų, leiskite vaikui kalbėti laisvai ir jo neskubinkite. Vaiko paklauskite, ar jis jaučiasi patogiai, ar neištroškęs, nealkanas, ar jam nešalta, ne per šilta, ar nereikia nueiti į tualetą ir ar nėra kitų poreikių, kuriuos galite patenkinti. Vaikas gali norėti matyti savo motiną arba tėvą, todėl neduokite pažadų, kurių negalėsite ištesėti, nes galite netekti vaiko pasitikėjimo.
- ♦ Vaiko paklauskite, ar jam nereikia medicinos pagalbos arba kitokių specialaus gydymo paslaugų (atsižvelgiant į vaiko amžių, paprasčiausiai galima paklausti, ar jam nieko neskauda). Taip pat galite paklausti vaiką lydinčio asmens, ar vaikui nereikia kokios nors medicinos pagalbos arba kitokių specialaus

gydymo paslaugų. Nepamirškite, kad vaiką lydintis asmuo šį klausimą gali išnaudoti savo naudai.

- ♦ Ieškokite sužalojimo arba bet kokios pastebimos ligos požymių, atkreipkite dėmesį į galimo smurto požymius (pvz., keletas skirtingai gyjančių sužalojimų, ypač jaunų vaikų veido sužalojimai, nuplikimai vaiko galvoje ir pan.).
- ♦ Informaciją (antrojo lygmens kontrolės metu) apie procedūras, kurios gali būti atliekamos vėliau, vaikui teikite suprantama kalba.

3. Lydimi ir atskirti vaikai

3.1. Artėjant prie sienos patikrinimo punktu ir pirmojo lygmens kontrolės metu

3.1.1. Vaikui artėjant prie kontrolės punkto: ar pastebite ką nors neįprasto?

Vaiką gali lydėti tėvas (motina), teisinis globėjas (lydimas vaikas) arba trečiasis asmuo, kuriuo gali būti suaugusysis arba šeimos narys, pvz., dėdė arba senelis (atskirtas vaikas). Žmonės daug natūraliau elgiasi, jeigu mano, kad jų niekas nestebi, todėl gali būti labai naudinga žiūrėti, kaip vaikai ir juos lydintis (-ys) asmuo (-eny) elgiasi artėjant prie pasų kontrolės punkto arba stovint eilėje. Didesniuose oro uostuose visada patartina apsvarstyti galimybę įdarbinti civiliais drabužiais apsirengusius pareigūnus.

Stebėdami žmones, sienos apsaugos pareigūnai neturėtų daryti skubotų išvadų ar vadovautis išankstiniu nusistatymu. Stebinti vaikus ir juos lydinius asmenis, svarbu vengti diskriminacijos dėl numanomos kultūrinės kilmės, religijos, pilietybės ar tautybės, lyties arba kitų veiksnių. Tačiau papildomą dėmesį reikėtų skirti vaikams, atvykstantiems iš šalių ir (arba) regionų, iš kurių sulaukiama daugiausia prieglobsčio prašytojų.

Kiekvieno vertinimo atveju svarbus yra pirmasis įspūdis, kurį intuityviai susidaro patyręs sienos apsaugos pareigūnas. Pareigūnai turėtų atkreipti dėmesį į kiekvieną neįprastą situaciją, dėl kurios turi būti atliekama antrojo lygmens kontrolė (t. y. tikrinamas vaiko ir suaugusiojo ryšys, atidus patvirtinamųjų dokumentų nagrinėjimas ir pan.).

Patyrę sienos apsaugos pareigūnai, kurie yra pratę matyti vaikus prie sienos, gali pasinaudoti savo žiniomis atkreipdami dėmesį į toliau nurodytus kelis aspektus, susijusius su akivaizdžiu amžiumi ir vaiko branda.

Vaiko išvaizda

- ♦ Drovus, ekstravagantiškas, uždaras ar išsigandęs.
- ♦ Vaikas susigūžęs, stengiasi likti nepastebėtas.
- ♦ Jokio akių kontakto, žiūrėjimas į grindis.
- ♦ Atrodo atsiskykęs nuo kitų grupės narių.
- ♦ Ar drabužiai visiškai nauji? Ar jie tinka vaikui, o gal atrodo, kad jie pasiskolinti? Ar drabužiai tokie, kokių galėtumėte tikėtis? Ar apranga dera su situacija?
- ♦ Bando užmegzti akių kontaktą su asmeniu, kuris į jį nekreipia dėmesio.
- ♦ Požymių panašumas į suaugusiojo (-iųjų) (jeigu tas suaugusysis yra tėvas (motina)), tinkamai atsižvelgiant į nediskriminavimo principą ir jo objektyvų taikymą sudarant profilį.
- ♦ Atidžiai stebėti vaiko ir tėvo (motinos) (abiejų tėvų) ir (arba) lydinčio (-ių) suaugusiojo (-jųjų) bendravimą.
- ♦ Ar vaikas lengvai ir nevaržomai bendrauja su suaugusiuoju (-iaisais)?
- ♦ Ar vaikas gali laisvai kalbėti?
- ♦ Ar vaikas rodo kokius nors ženklus, iš kurių matyti, kad jis baiminasi suaugusiojo (-iųjų)?

Papildomą dėmesį reikia skirti, jeigu vaiką lydi tik vienas suaugusysis arba kai vaikas yra iš pabėgėlių šalies arba šalies, kurioje kilo konfliktas, arba kurioje, turimais duomenimis, šiuurkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės.

Retais atvejais yra tikimybė, kad miegantiems kūdikiams buvo suleisti raminamieji siekiant pereiti kontrolės punktus. Jeigu po kurio laiko (galbūt antrojo lygmens kontrolės metu) vaikas vis tiek giliai miega, gali kilti įtarimų, ypač tais atvejais, kai lydintis suaugusysis yra nervingas.

Tas pats metodas gali būti taikomas ir labai jauniems vaikams, kurie gali kalbėti ir kelti pavojų lydinčiam asmeniui. Tokie vaikai

gali būti laikomi pernelyg jaunas, kad klausytų nurodymų dėl to, ką sakyti arba ko nesakyti.

3.1.2. Pirmojo lygmens kontrolės metu

Patikrinimo kabinose esantys sienos apsaugos pareigūnai turėtų atkreipti dėmesį į toliau nurodytus papildomus išvaizdos požymius.

Ikimokyklinio amžiaus vaikas (paprastai jaunesnis nei šešerių metų amžiaus)

- Ar jūsų stebimos aplinkybės yra kuo nors neįprastos?
- Ar vaiko elgesys, atsižvelgiant į kelionės trukmę, yra adekvatus?
- Ar vaikas ramus, išsiblaškęs, sunerimęs, išsigandęs arba nusiminęs?
- Ar vaikas jaučiasi ramiai jį lydintį asmens akivaizdoje? Jeigu vaikas baiminasi oficialios pasų kontrolės, ar jis glaudžiasi arčiau jį lydintį asmens?
- Ar vaikas žiūri į kitą keleivį, kuris stengiasi jį nekreipti dėmesio? (Šiuo atveju kitą keleivį reikėtų atidžiau patikrinti, nes jis gali būti palydovas.)

Mokyklinio amžiaus vaikas (paprastai vyresnis nei šešerių metų amžiaus)

- Ar jūsų stebimos aplinkybės yra kuo nors neįprastos?
- Ar vaikas yra išsigandęs arba susirūpinęs?
- Ar vaikas išsiblaškęs, santūrus, mikčioja arba nerišliai kalba?
- Ar vaikas nėra pernelyg paklusnus?
- Ar vaikas žiūri į kitą keleivį, kuris stengiasi jį nekreipti dėmesio? (Šiuo atveju kitą keleivį reikėtų atidžiau patikrinti, nes jis gali būti palydovas.)
- Ar vaikas atrodo taip, tarsi jam būtų suleista raminamųjų?

Vaiką lydintis (-ys) suaugusysis (-ieji)

- ♦ Jei tai tėvas (motina), ar jis (ji) panašus (-i) į vaiką? Ar jo (jos) fiziniai duomenys panašūs į vaiko? Ar yra tėvo (motinos) ir vaiko elgesio ar laikysenos panašumų arba kitų elgesio sutrikimų?
- ♦ Ar suaugusysis neatrodo susirūpinęs, sunerimęs arba nervingas?
- ♦ Ar vaiko ir lydinčio asmens elgesys, atsižvelgiant į jų kultūrinius ypatumus, bendraujant yra adekvatus?

Sienos apsaugos pareigūnai taip pat gali neoficialiai užduoti kai kuriuos paprastus klausimus vaikui, pvz., koks jo vardas, amžius, arba paprašyti nurodyti kitą asmeninę informaciją. Tokie klausimai, žinoma, yra diskretiški ir turi atitikti vaiko amžių ir brandą, tačiau jie gali būti užduodami siekiant atsakymus palyginti su kelionės dokumentuose įrašytais asmens duomenimis.

Toliau nurodomi klausimai, kuriuos uždavus suaugusiajam gali paaiškėti prekybos žmonėmis požymiai.

- ♦ Ar esate vaiko tėvai / globėjas / teisinis atstovas?
- ♦ Jeigu ne, kur jie yra ir kas esate jūs?
- ♦ Kada vaikas paskutinį kartą matė savo tėvus?
- ♦ Ar vaikas su savimi turi kokius nors dokumentus, pvz., tapatybės kortelę arba pasą?
- ♦ Kokia vaiko kelionės paskirties šalis ir tikslas?
- ♦ Kas organizavo kelionę?
- ♦ Kas sumokėjo už kelionę?
- ♦ Ar su savimi turite kokių nors savo vaiko nuotraukų? (Paprastai tėvai savo vaikų nuotraukas turi savo mobiliuosiuose telefonuose arba piniginėse.)

3.1.3. Dokumentų patikrinimas

Sienos apsaugos pareigūnas turėtų patikrinti vaiko ir suaugusiojo ryšį. Atliekant dokumentų patikrinimą svarbu nuolat palaikyti pokalbį su keleiviais ir tuo pat metu stebėti jų elgesį (kai

kurie patarimai nurodyti pirmiau), ypač vaiko reakciją (darbo vieta, kurioje atliekama pasų kontrolė, turėtų būti suprojektuota taip, kad būtų galima aiškiai matyti bet kurį priėjusį vaiką, pvz., paprasčiausias veidrodis gali padėti patikrinti, ar priešingoje apatinėje patikrinimo kabinos dalyje yra vaikas).

Be standartinių patikrinimų, būtina daugiau dėmesio skirti toliau nurodytiems aspektams.

- ♦ Vaikų skaičius ir dokumentų skaičius (pasai, vizos ir pan.). Visiškai nauji kelionės dokumentai turėtų būti tikrinami atidžiau, ypač tais atvejais, kai vaikai atvyko iš šalių, kuriose šie dokumentai galėjo būti išduoti apgaule arba dėl korupcijos (atsižvelgiant į prienamą rizikos analizę).
- ♦ Patvirtinamieji dokumentai ir skrydžio bilietai (maršrutas), įskaitant trumpus klausimus apie kelionės priežastį (tikrinamas pradinių parodymų ir pateiktų patvirtinamųjų dokumentų nuoseklumas). Keliaudami su vaikais, juos lydintys sąžiningi suaugusieji dažniausiai renkasį trumpiausią įmanomą maršrutą.
- ♦ Vaiko ir su juo keliaujančio asmens teisinių santykių tikrinimas.
- ♦ Šeimos grupės, kuriose yra keletas vaikų: siekiant išsiaiškinti galimus neatitikimus, reikėtų patikrinti gimimo datas ir suaugusiojo (-ių) amžių.
- ♦ Vaikų pilietybė: pvz., jeigu vaikas turi Europos Sąjungos pasą, tikėtina, kad jis kalbės arba bent jau supras vieną arba daugiau Europos kalbų.
- ♦ Nuolatinis informacijos ieškojimas nacionalinėje Šengeno informacinėje sistemoje (NSIS) ir policijos duomenų bazėse, kai Europos Sąjungos pilietybę turintys vaikai keliauja tik su vienu iš tėvų (Šengeno sienų kodekse šio reikalavimo privaloma laikytis, kai sienas kerta trečiųjų šalių piliečiai).

Jeigu yra kokių nors požymių, kad vaikui gali kilti rizika, sienos apsaugos pareigūnai turėtų atlikti antrojo lygmens kontrolę.

3.2. Antrojo lygmens kontrolė

Antrojo lygmens kontrolę turėtų atlikti kitas pareigūnas (jeigu toks yra), kuris išmano neteisėto žmonių gabenimo tarpininkų ir prekyautojų žmonėmis veikimo būdus ir yra susipažinęs su naujaisiais perspėjimais.

Reikėtų peržiūrėti visą ankstesnę veiklą ir prireikus pakartoti patikrinimo veiksmus. Toliau aprašomi kai kurie papildomi patikrinimai.

Pagal Šengeno sienų kodeksą vaikui ir jį lydintiems asmeniui suteikiama rašytinė informacija apie tokio patikrinimo, kuris atliekamas įprastai ir atsitiktine tvarka, tikslą (ir procedūrą). Ši informacija pateikiama visomis Europos Sąjungos kalbomis ir šalies (-ių), turinčių sieną su atitinkama valstybe nare, kalba (-omis). Informacija turi būti pateikiama asmenims suprantama kalba arba kalba, kuri pagrįstai turėtų būti suprantama, arba perduodama kitu veiksmingu būdu, įskaitant naudojamąsi vertėjų žodžiu paslaugomis, kai to reikia.

Antrojo lygmens kontrolės metu ypatingą dėmesį reikia skirti vaiko ir jį lydintio keleivio reakcijai.

3.2.1. Kelionė

Jeigu (atsižvelgiant į rizikos analizę) skrydis yra padidintos rizikos, prieš nusileidžiant lėktuvui visada reikėtų pasinaudoti išankstinės informacijos apie keleivius sistema (APIS).

Be loginio skirtingų kelionės atkarpų nagrinėjimo, tam tikrais atvejais keleivių sąrašo ir keleivio duomenų įrašo (PNR) patikrinimas, jeigu tai leidžiama pagal nacionalinės teisės aktus, gali būti naudingas nustatant, ar yra kitų su tuo pačiu bilietu keliaujančių keleivių, kurie galėtų būti susiję su vaikui kylančia sunkių nusi-

kaltimų rizika. Tarp kitų keleivių galima rasti bendrininką (palydovą), kurį įmanoma sulaikyti jam dar neišvykus iš oro uosto. Atvirieji šaltiniai, pvz., svetainė <https://www.checkmytrip.com>, gali būti naudojami tais atvejais, kai pagal nacionalinės teisės aktus oro vežėjų naudojamoje PNR sistemoje neleidžiama ieškoti informacijos.

Oro vežėjų personalas taip pat gali būti naudingas informacijos šaltinis. Lėktuvo įgula daug laiko praleidžia skrydžio metu stebėdama keleivius ir gali pastebėti ką nors neįprasto (pvz., toliau vienas nuo kito sėdinčių suaugusiojo ir vaiko bendravimą, grupę, kurioje aiškiai matyti, kad vaikai ir lydintis asmuo gerai nepažįsta vieni kitų, naujų neįprastai atrodančių drabužių dėvėjimas, požymiai, kad vaikai nepratę prie dėvimų drabužių, jų drabužiai vis dar gali būti su etiketėmis ir pan.).

3.2.2. Dokumentai ir bagažas

Patartina išsamiai patikrinti kelionės ir patvirtinamuosius dokumentus, įskaitant galimybę susisiekti su kelionės dokumentus išdavusios šalies konsulinėmis įstaigomis. Į konsulines įstaigas nereikėtų kreiptis tuo atveju, kai vaikas atvyksta iš pabėgėlių šalies arba šalies, kurioje vyksta konfliktas, arba šalies, kurioje, turimais duomenimis, šiurkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės, ir (arba) jeigu pripažįstama, kad vaikas yra potencialus prieglobsčio prašytojas, nes dėl tokios užklauskos vaikui ir (arba) jo šeimai gali kilti papildoma rizika. Ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į vizų serijos numerių eiliškumą, visų pirma tais atvejais, kai tie numeriai yra atskirai keliaujančių keleivių vizose.

Jeigu pirmojo lygmens kontrolės metu nebuvo atlikta paieška I-24/7 (Interpolo duomenų bazėse), tuomet ją reikėtų atlikti pagal nacionalinės teisės aktus.

Jeigu keliaujantys vaikai su savimi neturi bagažo, suaugusysis turėtų savo bagaže turėti kai kuriuos vaiko drabužius, žaidimus arba žaislus. Kiekvienas lydintis suaugusysis paprašytas turėtų sugebėti išvardyti keletą vaikui priklausančių daiktų.

3.2.3. Bendravimas su vaiku antrojo lygmens kontrolės metu

Kalbėdamas su vaiku antrojo lygmens kontrolės metu, sienos apsaugos pareigūnas turėtų kiekvienu momentu apsvarstyti galimybę (apdairiai) atskirti vaiką nuo suaugusiojo. Jeigu paaiškėja, kad vaikas patenka į rizikos grupę, tikėtina, kad savo padėtį jis bus linkęs paaiškinti nedalyvaujant suaugusiajam, kuris galbūt smurtavo prieš jį. Vaiką visada būtina informuoti apie vykdomas procedūras.

Be to, kitas sienos apsaugos pareigūnas, atskirai ir neformaliai užduodamas suaugusiajam tuos pačius klausimus ir palygindamas vaiko ir lydinčio suaugusiojo atsakymus, turėtų nustatyti visus informacijos nesuderinamumo ar neatitikties atvejus.

Patartina visada užtikrinti dviejų sienos apsaugos pareigūnų dalyvavimą, jei įmanoma, vyro ir moters, ir pasistengti sukurti neformalią ir draugišką atmosferą. Didesnė tikimybė, kad vaikas bus linkęs bendrauti, jei jausis saugiai ir bus labiau atsipalaidavęs. Neatitikimai gali reikšti riziką, tačiau taip pat svarbu kuo labiau sumažinti konfrontaciją ir pripažinti, kad konkrečiu atveju gali būti taikomos oficialios ir stresą vaikui ir suaugusiajam sukeliančios procedūros (pvz., jie gali turėti neigiamos ankstesnės bendravimo su policijos ir (arba) saugumo pareigūnais patirties).

Dviejų sienos apsaugos pareigūnų dalyvavimas taip pat padeda užtikrinti, kad vėliau nebus pateikta kaltinimų dėl bauginimo (arba kito netinkamo elgesio). Laikotarpis, kuriuo vaikas laikomas

atskirai nuo lydinčio suaugusiojo, turėtų būti pagrįstai trumpas, išskyrus atvejus, kai nustatomi rizikos požymiai.

Visada yra galimybė kalbėti su vaiku, o ne jį apklausti, tačiau oficialios vaikų apklausos turėtų būti rengiamos tik kai tai yra griežtai būtina ir laikantis taikytinos teisės (žr. 2.3 skirsinį). Kiekvienas dialogas su vaiku turėtų vykti be reikalo nedelsiant ir šiuo tikslu pritaikytose patalpose, be to, pageidautina, kad tokiu atveju dalyvautų specialiai šias užduotis vykdyti parengti specialistai. Jei įmanoma, vaiką turėtų apklausti tos pačios lyties, kaip ir vaikas, asmenys. Jeigu vaikas nesupranta kalbos, reikėtų pasamdyti vertėją, kuris užtikrintų prasmingą dialogą. Apklausių skaičius ir jų trukmę turėtų būti minimalūs, o vaiką, jei įmanoma, turėtų apklausti tas pats asmuo.

Patariama paaiškinti kiekvieno pokalbio tikslą ir nustatyti tokios apklausos taisykles: „Jeigu nežinai atsakymo, nespėliok, nėra teisingo ar neteisingo atsakymo, tiesiog sakyk, kad nežinai.“ „Apie tai, kas atsitiko, žinai daugiau nei aš.“ „Jeigu nenori atsakyti, nesisjauk, tiesiog pasakyk, kad nenori atsakyti.“ „Gali mane pataisyti arba nesutikti.“ „Jeigu pakartosiu klausimą, tai nereiškia, kad pirmas atsakymas buvo neteisingas.“ „Jeigu klausimas pernelyg sudėtingas, galime prie jo grįžti vėliau.“ „Tiesiog sakyk tiesą“.

Paprastai tinkamomis aplinkybėmis vaiko apklausoje gali dalyvauti jų pasirinktas suaugusysis, tačiau toks jų prašymas neturėtų būti tenkinamas, jeigu, pvz., įtariama, kad atitinkamas suaugusysis yra nusikaltimo bendrininkas. Jeigu kyla įtarimų dėl nusikaltimo, kuriame dalyvauja vaikas, sienos apsaugos pareigūnai iš pat pradžių privalo užtikrinti, kad visos vaiko, kuris yra auka arba liudytojas, apklausos būtų rengiamos pagal taikomą nacionalinę teisę ir gali būti naudojamos kaip įrodymai (kad apklausą būtų galima surengti dalyvaujant patarėjui teisės klausimais ir (arba) vaiko apsaugos institucijoms ir pan., gali būti reikalinga

gauti išankstinį prokuroro arba teisėjo leidimą). Kitais atvejais sienos apsaugos pareigūnai su vaiku gali kalbėti tik neoficialiai.

Toliau pateikiama keletas patarimų, kaip bendrauti su vaikais, dėl kurių amžiaus ir brandos nekyla abejonių:

- tinkamai reaguokite į nuovargio požymius, pvz., veido išraišką, gestus arba kūno kalbą;
- nesitikėkite, kad vaikas netrukus atskleis visą informaciją, arba neverskite jo to daryti;
- kalbėkite su vaiku draugiškai ir jaukioje aplinkoje; kalbėkite atvirai, aiškiai ir būkite sąžiningas, jei įmanoma, kalbėkite vaiko gimtąja kalba (pasinaudokite vertėjo, kuriam vaiko kalba yra gimtoji, paslaugomis);
- vartokite vaiko amžių ir brandą atitinkančią aiškią ir lengvai suprantamą kalbą;
- vaikui paaiškinkite, kas vyksta ir kodėl tikrinamos su juo susijusios aplinkybės;
- pateikite vaikui informaciją apie jo statusą, teises ir apsaugos priemones;
- įtikinkite vaiką, kad siekiate užtikrinti jo gerovę, saugumą ir apsaugą;
- užduokite atvirus klausimus ir konkrečius klausimus (kas, kur, kada, kaip ir kodėl įvyko, kokie asmenys dalyvavo);
- leiskite vaikui atsikvėpti – duokite vandens, leiskite nueiti į tualetą arba padarykite poilsio pertraukėlę ir prireikus patenkinkite specialius poreikius arba konkrečius prašymus;
- venkite prielaidų dėl to, ką vaikas iš tiesų mano;
- patikrinkite, ar vaikas suprato, paprašykite jo papasakoti, ką jis suprato;
- paklauskite vaiko, ar jis neturi kokių nors klausimų, ir atsakykite į juos.

Siekdami nustatyti, ar vaikas iš tikrųjų turi žinių apie kilmės šalį, iš kurios, kaip teigia suaugusysis, jie atvyko, galite apsvairstyti galimybę užduoti toliau nurodytus klausimus, susijusius su:

- ♦ televizijos programomis, animaciniais filmais ir muzikos atlikėjais (informaciją galima rasti internete), kurie vaiko kilmės šalyje yra populiarius tarp jaunuolių;
- ♦ pagrindinėmis žiniomis apie jų gyvenamąją vietą (šiuo atveju gali būti naudinga „Google“ žemėlapių gatvės vaizdo programa);
- ♦ informacija apie vaiko mokyklą, sporto užsiėmimus ir namų interjerą.

Bet kuriuo momentu vaiko atsakymus galima palyginti su jį lydintojo suaugusiojo arba kitų tos pačios grupės vaikų atsakymais.

3.3. Tranzito zonos ir patikrinimai pereinant pro vartus

Dauguma kitose šio skyriaus dalyse pateiktų pastabų taip pat yra aktualios vykdant kontrolės procedūras tranzito zonose ir atliekant patikrinimus pereinant pro vartus, atsižvelgiant į tai, kad tokiais atvejais slaptos grupės (pvz., civiliais drabužiais apsirengę sienos apsaugos pareigūnai) gali geriau stebėti keleivių elgesį.

Judriose tranzito zonose galima lengvai apsikeisti dokumentais, įlaipinimo kortelėmis ir bilietais. Atvykę lydimi vaikai netrukus gali būti paliekami. Perpildytuose oro uostuose nustatant nusi Kaltėlių veikimo būdus ypač daug naudos gali duoti per apsauginės vaizdo stebėjimo sistemą (CCTV) vykdomas stebėjimas ir priežiūra.

3.4. Galutiniai sprendimai ir nukreipimas

Visuose sprendimuose daugiausia dėmesio reikia skirti vaiko interesams ir negrąžinimo principui.

Vaikas turėtų būti sulaikomas tik išimtiniais atvejais ir visada laikantis taikytinos nacionalinės teisės kuo trumpesniai laikotarpiui, be to, sulaikymas turėtų būti naudojamas kaip kraštutinė priemonė. Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas nustatė, kad vaikų sulaikymo negalima pateisinti su migracijos statusu susijusiomis priežastimis¹². Bet kuriuo metu ir atsižvelgiant į aplinkybes, jeigu kyla pagrįstas įtarimas, kad vaikui galėtų grėsti pavojus arba kilti rizika ir kad jis galėjo būti išvežtas pasipelnymo tikslu, arba jam, atsižvelgiant į pirmiau nurodytus požymius (ženklus), reikalinga kitokia apsauga, nedelsiant pagal taikytinus nacionalinės teisės aktus ir prieš priimant galutinį sprendimą turi būti taikomas nukreipimo mechanizmas ir atliekamas ikiteisminis tyrimas. Reikėtų suteikti galimybių nukreipimo arba pradinio paskyrimo metu į oro uostą iškviesti specialiai apmokytus vaiko apsaugos darbuotojus, kad jie atliktų reikiamus veiksmus; sienos apsaugos pareigūnai turėtų su savimi turėti tokių darbuotojų kontaktus.

Paprastai sienos perėjimo punktuose galioja taisyklė, kad vaikai neturėtų būti atskiriami nuo savo tėvo (motinos) (arba lydinčio giminaičio), išskyrus atvejus, kai kyla pagrįstas įtarimas, kad vaikui būnant su jais kyla rizika. Vaiko apsaugos agentūros turi geresnes galimybes visapusiškai patvirtinti šią aplinkybę ir perimti bylą.

Nepamirškite toliau nurodytų aspektų.

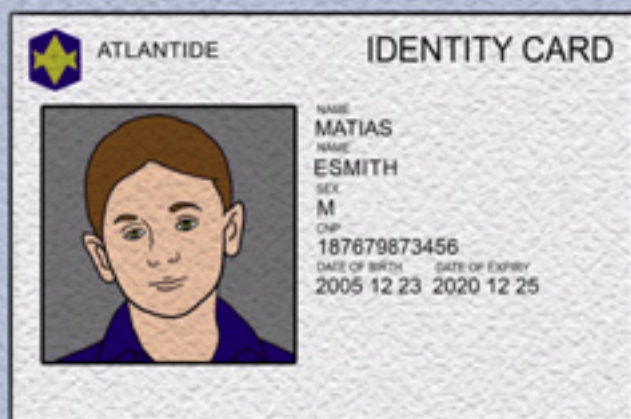
- ♦ Pasistenkite, kad laikotarpis tarp vaiko apsaugos mechanizmo ir (arba) NNM aktyvavimo ir faktinio vaiko perdavimo būtų kuo trumpesnis. Siekdami šio tikslo, užtikrinkite, kad būtų nustatytas ir gerai žinomas apsaugos arba nacionalinės nukreipimo sistemos kontaktinis punktas (t. y. kontaktinis (-iai) asmuo (-enys) ir numeriai).

¹² UNCRC bendroji pastaba Nr. 8 (2005 m.) dėl elgesio su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų, 61 dalis.

- ♦ Jei įmanoma, surenkite koordinavimo susitikimą apsaugos ir (arba) NNM taikymo klausimais, kad aptartumėte, kaip elgtis tais atvejais, kai vaikai atvyksta vėlai vakare, anksti ryte arba per atostogas ar savaitgaliais.
- ♦ Pasirūpinkite, kad būtų patenkinti būtiniausi vaiko poreikiai (maistas, vanduo, pasinaudojimas tualetu, medicinos pagalba ir pan.) ir, jei įmanoma, kad jis laukdamas turėtų ką veikti.
- ♦ Nuolat informuokite vaikus apie tai, kas vyksta šiuo metu ir kas bus toliau.

Sienos apsaugos pareigūnai turėtų būti susipažinę su procedūromis, kurias lydimiems ir atskirtiems vaikams taiko oro vežėjai.

4. Nelydimi vaikai

4.1. Artėjant prie sienos patikrinimo punkty ir pirmojo lygmens kontrolės metu

4.1.1. Vaikui artėjant prie kontrolės punkto: ar pastebite ką nors neįprasto?

Stebint nelydimų nepilnamečių elgesį, **gali prireikti atsižvelgti į aplinkybes, panašias į tas, kurios būtų būdingos lydimų arba atskirtų vaikų elgesio modeliams**. Gali būti naudinga stebėti žmonių elgesį, kai jie nežino, kad yra stebimi. Didesniuose oro uostuose visada patartina apsvarstyti galimybę įdarbinti civiliais drabužiais apsirengusius pareigūnus.

Stebėdami žmones, sienos apsaugos pareigūnai neturėtų daryti skubotų išvadų ar vadovautis išankstiniu nusistatymu. Stebint vaikus, svarbu vengti diskriminacijos dėl kultūrinės kilmės, religijos, tautybės, lyties ar pilietybės arba kitų veiksnių.

Kiekvieno vertinimo atveju svarbus yra pirmasis įspūdis, kurį intuityviai susidaro patyręs sienos apsaugos pareigūnas. Pareigūnų dėmesį turėtų patraukti bet kokia neįprasta situacija, dėl kurios turi būti atliekama antrojo lygmens kontrolė (t. y. pavirtinamųjų ir kelionės dokumentų nagrinėjimas, slaptas stebėjimas, vaiko laukiančio asmens ryšio ir bendravimo su vaiku stebėjimas ir pan.).

Patyrę sienos apsaugos pareigūnai, kurie yra pratę matyti vaikus prie sienos, gali pasinaudoti savo žiniomis atkreipdami dėmesį į toliau nurodytus kelis aspektus, susijusius su vaiko amžiumi ir branda.

4.1.2. Pirmojo lygmens kontrolės metu

Patikrinimo kabinose esantys sienos apsaugos pareigūnai gali atkreipti dėmesį į toliau nurodytus papildomus išvaizdos požymius.

- ♦ Ar jūsų stebimos aplinkybės yra kuo nors neįprastos?
- ♦ Ar vaiko elgesys yra adekvatus atsižvelgiant į skrydžio, kuris ką tik baigėsi, trukmę?
- ♦ Ar vaikas yra tylus, išsiblaškęs, santūrus, nerišliai kalba, yra išsigandęs ar nusiminęs?
- ♦ Ar vaikas ieško kito keleivio? (Šiuo atveju kitą keleivį reikėtų atidžiau patikrinti, nes jis gali būti palydovas.)

4.1.3. Dokumentų patikrinimas

Neabejotina, kad dėl kalbos barjero kyla problemų, tačiau su vaiku, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, galima persimesti ke-
liais draugiškais žodžiais. Galima užduoti klausimus apie tai, ko-
kie asmenys jo laukia atvykimo salėje už saugumo zonos ribų;
jeigu vaikas keliauja dažnai, galima paklausti, kur yra jo tėvai ir
kas juo pasirūpino kilmės šalies oro uoste.

Be standartinių patikrinimų, būtina daugiau dėmesio skirti to-
liau nurodytiems aspektams.

- ♦ Pateikti dokumentai (pasai, vizos, patvirtinamieji dokumen-
tai ir pan.). Visiškai nauji kelionės dokumentai turėtų būti ti-
krinami atidžiau, ypač tais atvejais, kai vaikai atvyko iš šalių,
kuriose šie dokumentai galėjo būti išduoti apgaule arba dėl
korupcijos (atsižvelgiant į turimą rizikos analizę).
- ♦ Kai kurie konsulatai išduoda vaikų vizas, kurių pastabų
skiltyje nurodo vaiką lydinto asmens vardą ir pavardę
(pvz., Didžiosios Britanijos konsulatai); vaiko pase gali būti
senesnės vizos, kuriose nurodytas atvykimo salėje jo lau-
kiančio asmens vardas ir pavardė.
- ♦ Patvirtinamųjų dokumentų ir skrydžio bilietai (maršruto) ana-
lizė užduodant trumpus klausimus apie kelionės tikslą.
- ♦ Šengeno sienų kodekse numatyta galimybė ieškoti informacijo-
s NSIS ir policijos duomenų bazėse (Šengeno sienų kodekse
šio reikalavimo privaloma laikytis, kai sienas kerta trečiųjų ša-

lių piliečiai) ir, kai įmanoma, vietos lygmeniu, pasinaudojant perspėjimų apie pagrobtus vaikus sistema.

Labai patartina antrojo lygmens kontrolę atliekančių pareigūnų paprašyti nustatyti bet kurį vaiko laukiantį asmenį ir jį trumpai apklausti (žr. 4.2.1 skirsnį).

Jeigu yra kokių nors požymių, kad vaikui gali kilti rizika, sienos apsaugos pareigūnai turėtų atlikti antrojo lygmens kontrolę.

4.2. Antrojo lygmens kontrolė

Antrojo lygmens kontrolę turėtų atlikti kitas pareigūnas (jeigu toks yra), kuris išmano neteisėto žmonių gabenimo tarpininkų ir prekiautojų žmonėmis veikimo būdus ir yra susipažinęs su naujaisiais perspėjimais.

Reikėtų peržiūrėti visus pirmiau nurodytus veiksmus ir prireikus pakartoti patikrinimo veiksmus.

Dokumentų ir bilietų patikrinimai, išsamus įvairių kelionės krypčių tyrimas, perspėjimai apie tranzito zonas ir rekomenduojami bendravimo su vaikais būdai iš esmės nesiskiria nuo taikomųjų lydimiems arba atskirtiems vaikams.

Pagal Šengeno sienų kodeksą vaikui suteikiama rašytinė informacija apie tokio patikrinimo, atliekamo įprastai ir atsitiktine tvarka, tikslą (ir procedūrą). Ši informacija pateikiama visomis Sąjungos kalbomis ir šalies (-ių), turinčių sieną su atitinkama valstybe nare, kalba (-omis). Informacija turi būti pateikiama vaikui suprantama kalba arba kalba, kuri pagrįstai turėtų būti suprantama, arba perduodama kitu veiksmingu būdu, įskaitant naudojimąsi vertėjų žodžiu paslaugomis, kai to reikia.

4.2.1. Vaiko laukiantis asmuo

Svarbi aplinkybė – tikėtinas vaiko laukiančio asmens buvimas. Antrojo lygmens kontrolę atliekančio pareigūno pagrindinis prioritetas dažnai yra susijęs su to asmens tapatybės nustatymu ir trumpa jo apklausa, tačiau tokį patikrinimą galima atlikti tik geriau susipažinus su situacija, kai patikrinami prieinami dokumentai ir gaunama informacija iš oro vežėjų personalo ir vaiko. Vėliau būtina patikrinti, ką sako vaiko laukiantis asmuo.

Patariama, kad civiliais drabužiais apsirengę pareigūnai po to, kai vaiką į laukimo salę palydi uniformuoti pareigūnai, keletą metrų pasektų vaiką ir įsitikintų, kad vaiko laukiantis asmuo iš tikrųjų pasirodė. Pamatęs, kad vaikas ateina su uniformuotais pareigūnais, prekiautojas žmonėmis gali pasislėpti.

Už laukimo salės ribų vaiko laukiantis asmuo turėtų būti informuojamas apie būtinybę atlikti išsamų patikrinimą, kuris yra įprastinė atsitiktinio patikrinimo procedūra; šiuo atveju reikia atkreipti dėmesį į vaiko laukiančio asmens reakciją.

Jeigu vaikas keliauja su savo bagažu, gali būti, kad suaugusysis daugmaž žino, kas yra bagaže, visų pirma, jeigu vaikas yra labai jaunas. Suaugusysis paprašytas turėtų sugebėti išvardyti keletą daiktų.

Pareigūnas turi būti visiškai įsitikinęs, kad vaiko kelionės tikslas yra teisėtas, o pateikti paaiškinimai – teisingi.

Prašymas suteikti prieglobstį tapatybės nustatymo ir kontrolės proceso metu, nepaisant to, ar jį pateikia vaikas, ar vaiko vardu tai padaro jo laukiantis asmuo, neturėtų sutrukdyti sienos apsaugos pareigūnui toliau rinkti visus reikalingus įrodymus ir taikyti įprastą procedūrą arba atitraukti jo dėmesį nuo tiesioginių pareigų vykdymo.

4.3. Galutiniai sprendimai ir nukreipimas

Visuose sprendimuose daugiausia dėmesio reikia skirti vaiko interesams ir negrąžinimo principui.

Vaikas turėtų būti sulaikomas tik išimtiniais atvejais ir visada laikantis taikytinos nacionalinės teisės kuo trumpesniai laikotarpiui, be to, sulaikymas turėtų būti naudojamas kaip kraštutinė priemonė; UNCRC konstatavo, kad vaiko sulaikymo negalima pagrįsti migracijos statusu¹³. Bet kuriuo metu, atsižvelgiant į aplinkybes, kilus pagrįstam įtarimui, kad vaikui galėtų grėsti pavojus arba kilti rizika ir kad jis galėjo būti išvežtas pasipelnymo tikslu, arba jam, atsižvelgiant į pirmiau nurodytus požymius (ženklus), reikalinga kitokia apsauga, nedelsiant pagal taikytinus nacionalinės teisės aktus ir prieš priimant galutinį sprendimą turi būti taikomas nukreipimo mechanizmas ir atliekamas ikiteisminis tyrimas. Reikėtų suteikti galimybių nukreipimo arba pradinio paskyrimo metu į oro uostą iškviešti specialiai apmokytus vaiko apsaugos darbuotojus, kad jie atliktų reikiamus veiksmus; sienos apsaugos pareigūnai turėtų su savimi turėti tokių darbuotojų kontaktus.

Paprastai sienos perėjimo punktuose galioja taisyklė, kad vaikai neturėtų būti atskiriami nuo savo tėvų arba giminaičių (kurie gali jo laukti atvykimo salėje), išskyrus atvejus, kai kyla pagrįstas įtarimas, kad vaikui būnant su tokiu (-iais) suaugusiuoju (-iaisiais) kyla rizika. Vaiko apsaugos agentūros turi geresnes galimybes visapusiškai patvirtinti šią aplinkybę ir perimti bylą.

Nepamirškite toliau nurodytų aspektų.

- ♦ Pasistenkite, kad laikotarpis tarp apsaugos mechanizmo ir (arba) NNM aktyvavimo ir faktinio vaiko perdavimo būtų kuo

¹³ UNCRC bendroji pastaba Nr. 8 (2005 m.) dėl elgesio su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų, 61 dalis.

trumpesnis. Siekdami šio tikslo, užtikrinkite, kad būtų nustatytas ir gerai žinomas NNM kontaktinis punktas (t. y. kontaktinis (-iai) asmuo (-enys) ir numeriai).

- ♦ Jei įmanoma, surenkite koordinavimo susitikimą apsaugos ir (arba) NNM taikymo klausimais, kad aptartumėte, kaip elgtis tais atvejais, kai vaikai atvyksta vėlai vakare, anksti ryte arba per atostogas ar savaitgaliais.
- ♦ Pasirūpinkite, kad būtų patenkinti būtiniausi vaiko poreikiai (maistas, vanduo, pasinaudojimas tualetu, medicinos pagalba ir pan.) ir, jei įmanoma, kad jis laukdamas turėtų ką veikti.
- ♦ Nuolat informuokite vaikus apie tai, kas vyksta šiuo metu ir kas bus toliau.

Sienos apsaugos pareigūnai turėtų būti susipažinę su procedūromis, kurias nelydimiems vaikams taiko oro vežėjai.

5. Papildoma informacija

5.1. Duomenų rinkimas

Tinkamai surinkti duomenys rodo, kad kontrolės punkte buvo atlikti adekvatūs veiksmai. Kadangi Europos Sąjungos lygmeniu duomenų apie išorės sienas kertančius vaikus nėra daug, geriau surenkami duomenys padėtų pagerinti praktiką ir išgelbėti daug aukų.

Sienos apsaugos pareigūnai gali atlikti esminį vaidmenį atskleidžiant nusikaltimus, susijusius su vaikais. Susijusių tyrimų sėkmė dažnai priklauso nuo sienos apsaugos pareigūnų, kurie pirmieji nustato, kad kažkas yra negerai arba kažko trūksta, reagavimo ir veiksmų. Būtina užtikrinti, kad visa informacija, kuri gali būti svarbi, būtų greitai perduodama atitinkamoms institucijoms, kad jos nedelsdamos imtųsi veiksmų. Neteisėto žmonių gabenimo tarpininkai retai veikia vieni ir dažnai pasikeičia atvykimo punkte, kad sumažintų sulaikymo riziką; todėl tik surinkus išsamius duomenis galima nustatyti panašius veikimo būdus ir dalytis gerąja patirtimi. Vaikų įdarbinimo, vežimo ir išnaudojimo tikslais būtina surburti gerai organizuotą grupę. Todėl sienos apsaugos pareigūnai turi atidžiai stebėti įvairius tarpusavyje susijusius nusikaltimus¹⁴.

5.2. Duomenų apsauga

Sienos apsaugos pareigūnai, registruodami, tvarkydami ir perduodami vaiko duomenis, turėtų visapusiškai laikytis visų taikomų duomenų apsaugos reikalavimų. Būtina vadovautis duomenų apsaugos taisyklėmis.

Kartu sienos apsaugos pareigūnai privalo pakankamai atidžiai registruoti, tvarkyti ir perduoti su vaiku susijusius duomenis.

¹⁴ 2008 m. Interpolo metinė ataskaita apie su prekyba žmonėmis susijusius nusikaltimus.

Duomenų apsaugos taisykles taikyti ir jomis vadovautis privaloma. Paprastai sienos apsaugos pareigūnai neturėtų perduoti jokios konkrečios informacijos apie vaiką jo kilmės šaliai arba kurioms nors kilmės šalies institucijoms, esančioms atvykimo šalyje (pvz., konsuliniam atstovams).

Prireikus turėtų būti nustatyti asmenys, kurie gali laukti vaiko, ir už atvykimo šalies ribų esantį (-ius) suaugusįjį (-iuosius) (žr. 4 skyriaus 4.2.1 skirsnį).

5.3. Trečiųjų šalių konsuliniai atstovai

Reikėtų užmegzti kontaktus su šiomis delegacijomis siekiant greitai patikrinti patvirtinamuosius ir kelionės dokumentus, jeigu dėl to vaikui nekyla papildoma rizika (pvz., jeigu vaikas išreiškia bet kokią norą prašyti suteikti prieglobstį).

Su lydinčiais keleiviais (suaugusiais) arba vaiko laukiančiais asmenimis taip pat gali būti užmezgami kontaktai dalyvaujant jų gimtąja kalba kalbantiems asmenims arba vertėjui, nes jie gali geriau informuoti atitinkamas institucijas apie savo padėtį.

5.4. Oro vežėjo nelydimiems vaikams taikomos procedūros

Amžiaus reikalavimai, kuriuos paprastai taiko oro vežėjai apibūdinami nelydimus nepilnamečius, yra susiję su 5–11 metų amžiaus vaikais (kartais iki 15 metų). Su oro vežėjų taikomomis procedūromis susijusią informaciją paprastai galima lengvai rasti jų oficialiose svetainėse.

Vietos pareigūnai turėtų išanalizuoti įvairias procedūras ir nustatyti galimas su oro uostuose esančiais vaikais susijusias spragas.

6. Apsauga ir nacionaliniai nukreipimo mechanizmai

Kaip nurodyta 1.9 skirsnyje, NNM yra nacionaliniu lygmeniu sukurta sistema, kurios paskirtis – koordinuotais veiksmais užtikrinti pažeidžiamų asmenų ir jų teisių apsaugą. NNM struktūra nėra vienoda ir priklauso nuo nacionalinių aplinkybių bei nagrinėjamo klausimo.

Valstybės narės, pvz., pagal Europos teisę turi pareigą sukurti nacionalinį prekybos žmonėmis aukų nukreipimo mechanizmą¹⁵. Kai kuriose šalyse sienos apsaugos pareigūno veiksmai, kurių jis imasi reaguodamas į atvejus, susijusius su pažeidžiamais vaikais, yra apibūdinami nustatant standartinių veiklos procedūrų, kurias galima lengvai aktyvinti, rinkinį. Kitose šalyse nėra labai aišku, kaip reikia reaguoti, todėl sienos apsaugos tarnybos konkrečiais atvejais gali taikyti *ad hoc* nukreipimo mechanizmus.

Europos Sąjunga taip pat skatina kurti nacionalinius nukreipimo mechanizmus, kurie padėtų spręsti vaikų pagrobimo bylas. Komisija priėmė gaires¹⁶ ir teikia paramą¹⁷, kad padėtų valstybėms narėms sukurti vaikų pagrobimo perspėjimo sistemas, kurios veiktų tarpvalstybiniu lygmeniu. Taryba¹⁸ taip pat paragino valstybes nares sukurti tokius mechanizmus ir sudaryti reikalingus bendradarbiavimo susitarimus. Reikėtų pažymėti, kad nacionalinės sistemos yra labai įvairios, todėl Europos Sąjungos ly-

15 Žr. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES 11 straipsnio 4 dalį, kurioje nustatyta, kad „valstybės narės, bendradarbiaudamos su atitinkamomis paramos organizacijomis, imasi būtinų priemonių, kad sukurtų tinkamus ankstyvo aukų nustatymo, pagalbos ir paramos joms mechanizmus“.

16 SEC(2008) 2912 final — Geriausia patirtis diegiant tarpvalstybinę vaikų pagrobimo perspėjimo sistemą; http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/ramc_ag_annex_5_2008_en.pdf.

17 Pavyzdžiui, šia galimybe pasinaudojo Bulgarija, Kipras, Lenkija, Slovakija, Ispanija ir Jungtinė Karalystė.

18 2008 m. lapkričio 11 d. Tarybos išvados, skelbiamos adresu <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%2014612%202008%20REV%202>.

gmeniu neveikia vienoda sistema. Iki šiol dar ne visos valstybės narės sukūrė tokius mechanizmus. Tačiau šie mechanizmai yra būtini siekiant užtikrinti greitą ir koordinuotą reagavimą į vaikų pagrobimo atvejus ir visų susijusių subjektų, įskaitant sienos apsaugos pareigūnus, dalyvavimą.

Nacionalinės institucijos yra pagrindiniai subjektai, kuriantys NNM ir užtikrinantys tarpvalstybinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą. Tačiau sienos apsaugos pareigūnai gali atlikti svarbų vaidmenį ragindami atitinkamas nacionalines institucijas sukurti mechanizmus, jeigu jų dar nėra.

FRONTEX rekomenduoja sukurti paprastą nukreipimo mechanizmų aktyvavimo sistemą. Kuriant bet kokią vaikų nukreipimo mechanizmą reikėtų atsižvelgti į toliau nurodytus principus.

- ♦ Svarbiausias visų taikomų priemonių aspektas turi būti susijęs su vaiko teisių apsauga ir jo interesų paaiskymu.
- ♦ Veiksminga sistema turėtų būti taikoma kuo platesniu mastu, siekiant greitai reaguoti į įvairias piktnaudžiavimo, išnaudojimo ir prekybos žmonėmis formas. Siekiant tinkamai patenkinti asmenų konkrečius poreikius, reikėtų teikti įvairias specialias paslaugas.
- ♦ Reikėtų vadovautis tarpdisciplininiu ir tarpsektoriniu požiūriu. Integruotos vaiko apsaugos sistemos yra veiksmingiausios. Todėl turėtų būti užtikrinamas visų susijusių ir specializuotų vyriausybinių ir pilietinės visuomenės subjektų dalyvavimas.
- ♦ Įvairių subjektų sudaryti susitarimai turi būti pakankamai lankstūs, kad jais remiantis būtų galima taikyti sudėtingas nukreipimo procedūras ir patenkinti įvairius skirtingose situacijose atsiradusių vaikų poreikius. Būtina užtikrinti visų partnerių dalyvavimą atsižvelgiant į jų funkcijas ir pareigas, be to, reikia aiškiai ir glaustai apibūdinti svarbų bendradarbiavimo taikant mechanizmą principą.
- ♦ Turėtų būti suteikta ir palengvinta prieiga prie paramos ir apsaugos paslaugų.

- ♦ Pagrindiniai veiksmingo nukreipimo mechanizmo požymiai – skaidrumas ir aiškus pareigų pasidalijimas.
- ♦ Procesą turėtų palengvinti visų anksčiau sukurtų mechanizmų panaudojimas siekiant stiprinti dalyvavimą vietos lygmeniu. Reikėtų stengtis užtikrinti tvarumą.
- ♦ Mechanizmas turėtų būti reguliariai peržiūrimas ir atnaujinamas, kad būtų užtikrinta veiksminga ir efektyvi vaiko apsauga. Reikėtų siekti užtikrinti sąveiką su kitomis susijusiomis nukreipimo sistemomis.

Sienos apsaugos pareigūnas visada turėtų (jei įmanoma):

- ♦ su savimi turėti tarnybų, su kuriomis būtina susisiekti, kontaktus; galimybę pasinaudoti visą parą septynias dienas per savaitę prieinama pagalba vaikui ir kita skubia pagalba;
- ♦ turėti išsamų visų veikiančių apsaugos tarnybų ir programų įgyvendinančių institucijų (medicinos, psichikos sveikatos, teisinių, logistinių ir pan.), nepaisant to, ar tai nacionalinės institucijos, pilietinė visuomenė, tarptautinės organizacijos ar NVO, sąrašą, įskaitant jų kontaktus.

Galiausiai sienos apsaugos pareigūnams naudinga dalyvauti konkrečiuose mokymuose, kuriuose jie apmokomi elgtis su pažeidžiamais asmenimis, visų pirma vaikais.

7. Žodynėlis

- APIS** išankstinė informacija apie keleivius
- I-24/7** Interpolo patikrinimų sistema
- NNM** nacionalinis nukreipimo mechanizmas
- NSIS** nacionalinė Šengeno informacinė sistema
- NVO** nevyriausybinė organizacija
- PNR** keleivio duomenų įrašas
- SBC** Šengeno sienų kodeksas
- TDO** Tarptautinė darbo organizacija
- TMO** Tarptautinė migracijos organizacija
- UAM** nelydimas nepilnametis
- UNCRC** Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1990 m.)
- UNCRSR** Jungtinių Tautų konvencija dėl pabėgėlių statuso (1951 m.)
- UNODC** Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras

Pastabos

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland
Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

Print:
TT-02-17-558-LT-C
ISBN 978-92-95213-27-2
doi:10.2819/571650

PDF:
TT-02-17-558-LT-N
ISBN 978-92-95213-25-8
doi:10.2819/435253

Leidinių biuras